

Tadqiqot.uz

XALQARO ILMIY-AMALIY KONFERENSIYA

SOHA LINGVISTIKASI: TILSHUNOSLIK VA TIBBIYOT INTEGRATSİYASINING MUAMMOLARI, YECHİMLARI HAMDA İSTİQBOLLARI

10-NOYABR
2021

BUXORO, UZBEKISTAN

**O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIY VA O'RTA MAXSUS TA'LIM VAZIRLIGI**

BUXORO DAVLAT UNIVERSITETI

**SOHA LINGVISTIKASI:
TILSHUNOSLIK VA TIBBIYOT
INTEGRATSIYASINING
MUAMMOLARI, YECHIMLARI
HAMDA ISTIQBOLLARI**
**mavzusidagi xalqaro ilmiy-amaliy konferensiya
materiallari**

Buxoro, 10-noyabr, 2021-yil

**MINISTRY OF HIGHER AND SECONDARY SPECIAL
EDUCATION OF THE REPUBLIC OF UZBEKISTAN**

BUKHARA STATE UNIVERSITY

**LINGUISTICS OF DIFFERENT
FIELDS:
PROBLEMS, SOLUTIONS AND
PROSPECTS OF LINGUISTICS
AND MEDICAL INTEGRATION**

**INTERNATIONAL SCIENTIFIC-PRACTICAL
CONFERENCE**

Bukhara, November 10, 2021

**МИНИСТЕРСТВО ВЫСШЕГО И СРЕДНЕГО
СПЕЦИАЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ РЕСПУБЛИКИ
УЗБЕКИСТАН**

БУХАРСКИЙ ГОСУДАРСТВЕННЫЙ УНИВЕРСИТЕТ

**ОТРАСЛЕВАЯ ЛИНГВИСТИКА:
ЗАДАЧИ, РЕШЕНИЯ И
ПЕРСПЕКТИВЫ
ЛИНГВИСТИКИ И
МЕДИЦИНСКОЙ ИНТЕГРАЦИИ**

**МЕЖДУНАРОДНАЯ НАУЧНО-ПРАКТИЧЕСКАЯ
КОНФЕРЕНЦИЯ**

Бухара, 10 ноября 2021 г.

© Tadqiqot.uz

“Soha lingvistikasi: tilshunoslik va tibbiyot integratsiyasining muammolari, yechimlari hamda istiqbollari” mavzusidagi xalqaro ilmiy-amaliy konferensiya materiallari.–Buxoro: Tadqiqot.uz, 2021.

Buxoro davlat universiteti O'zbekiston Respublikasi oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligi, O'zbekiston Respublikasi innovatsion rivojlanish vazirligi, O'zbekiston Respublikasi sog'liqni saqlash vazirligi, O'zbekiston Respublikasi tadqiqot.uz. markazi, Buxoro davlat universitetining Pedagogika instituti bilan hamkorlikda “Soha lingvistikasi: tilshunoslik va tibbiyot integratsiyasining muammolari, yechimlari hamda istiqbollari” mavzusida xalqaro ilmiy-amaliy konferensiya o'tkazdi.

O'zbek, rus, ingliz tillaridagi mazkur konferensiya materiallarida tilshunoslikda til, shaxs, jamiyat munosabatlari tadqiqi muammolari va innovatsion g'oyalar tizimini shakllantirish istiqbollari; o'zbek tili tibbiyot leksikografiyasini rivojlantirish ijtimoiy zaruriyat; tibbiyot ta'limida lingvokulturologiya va psixololingvistikaning ahamiyati hamda dolzarbli; tibbiy birliklarning lingvopoetik tadqiqi; amaliy filologiyani rivojlantirish kabi mavzular doirasida mulohaza yuritilgan.

Mas'ul muharrir

**filologiya fanlari doktori,
professor Abuzalova M.Q.**

Taqrizchilar

**filologiya fanlari nomzodi,
dotsent Nazarova S.A.**

**filologiya fanlari nomzodi,
dotsent G'aybullayeva N.I.**

**tibbiyt fanlari doktori (PhD),
dotsent Ixtiyorova G.A.**

**To'plovchi va nashrga
tayyorlovchi**

**pedagogika fanlari nomzodi,
professor Yuldasheva D.N.**

Mazkur to'plamga kiritilgan maqolalar va tezislarning mazmuni, statistik ma'lumotlar hamda bildirilgan fikr hamda mulohazalarga mualliflarning o'zлari mas'uldirilar.

© Buxoro, Tadqiqot.uz, 2021

4. R.K.Ashurbaeva. Ways of effective Implementation of Integration. Middle European Scientific Bulletin. Volume 10, March 2021. ISSN 2694-9970. Pag.45-51. <https://cejsr.academicjournal.io/index.php/journal/article/view/308>
5. Dilorom Nematovna Yuldasheva. Problems of national language education at school. Volume 4 Issue 3 BSU 2020 (3) Published by 2030 Uzbekistan Research Online, 2020 <https://uzjournals.edu.uz/buxdu/vol4/iss3/15/>

Тиббий бирликлар тадқиқи

Наврўзова Муяссар Ғайбуллаевна*

10.5281/zenodo.5685537

Аннотация. Тиббиёт терминологиясида терминларнинг тушунча, мазмунига кенг қамровли ва мураккаб тизимлардан бири сифатида қаралади. Тиббиёт лексикаси тиббиёт фанида ишлатиладиган бошқа соҳа терминлари билан биргаликда бир неча юз минг сўз ва ибораларни ўз ичига олади. Бунга сабаб турли тиллардаги тиббиёт маълумотлари ҳажмининг доимий ўсиши орқали кўплаб янги терминларнинг пайдо бўлишидир. Маълумки, лексик қатлам тилнинг энг ўзгарувчан қисми хисобланниб, у муентазам тарихий таъсирларни бошдан кечиради. Натижада, замонавий тил лексик системасида турли хил терминлар муомалага кириб келади. Уларни тадқиқ қилиш лингвистлар олдидағи муҳим вазифалардан бири хисобланади.

Калит сўзлар: термин, тиббиёт, лексика, доминанта, телефон, зотилжам, мигрен, Авиценна, сакта, ибрида

Тиббиёт бирликларини тўплаш ва тартибга солишдан мақсад атамаларнинг лугавий маъносини тизимлаштириш ва аниклаш, тиббиёт тилини мантиқий изчиллаштириш, ўхшаш шаклларини таҳлил қилиш ҳамда танлашдан иборат. Жамиятда, илм-фан, маданият ва ахборот технологиялари ривожланаётган ҳозирги кунда ҳар бир тил захирасида улкан ўзгаришлар қайд этилмоқда. Зеро, барча соҳадаги янгилик дастлаб тилнинг лексик системасида, терминлар орқали ифода қилинади. Бошқа соҳалар қатори тиббиёт соҳаси ҳам жадал суратлар билан ривожланар экан, тиббий терминларга бўлган эҳтиёж ортиб боради. Тиббиёт - bemorlarни даволаш, касалликларнинг олдини олиш ва инсон жамиятида соғлом ҳамда ишлаш кобилиятини сақлаган холда узоқ умр кўришга эришадиган амалий фаолият ва инсон саломатлигини сақлаш, мустахкамлаш бўйича илмий билимлар тизимини ташкил киласиди. Ҳозирда тиббиёт фани билан туташган бошқа фанларнинг кўплаб «бириккан» соҳалари мавжудлиги доимий равишда тиббиёт терминологиясининг юзлаб янги тушунчалар билан бойиб боришига сабаб бўлмоқда.

Тиббиёт - инсоният фаолиятининг энг қадимги соҳаларидан бири бўлганлиги учун тиббий атамашунослик узоқ вақт олдин шаклланган лексика хисобланади, лекин шу билан бир қаторда у тинимсиз ривожланадиган атамашунослик ҳамдир. Тиббий-биологик, тиббий-кимёвий, тиббий-техник билимларнинг қизғин ривожланаётганлиги боис маҳсус тиббий атамалар сони ортиб бормоқда. Шунингдек, замонавий тиббиёт терминологиясида

* Бухоро вилояти Халқ таълими ходимларини қайта тайёрлаш ва уларининг малакасини ошириш худудий маркази Педагогика, психология ва таълим технологиялари кафедраси ўқитувчиси

терминларнинг тушунча, мазмунига кенг қамровли ва мураккаб тизимлардан бири сифатида қаралади. Тиббиёт лексикаси тиббиёт фанида ишлатиладиган бошқа соҳа терминлари билан биргаликда бир неча юз минг сўз ва ибораларни ўз ичига олади. Бунга сабаб турли тиллардаги тиббиёт маълумотлари ҳажмининг доимий ўсиши орқали кўплаб янги терминларнинг пайдо бўлишидир. Маълумки, лексик қатлам тилнинг энг ўзгарувчан қисми ҳисобланиб, у мунтазам тарихий таъсирларни бошдан кечиради. Натижада, замонавий тил лексик системасида турли хил терминлар муомалага кириб келади. Уларни тадқиқ қилиш лингвистлар олдидағи муҳим вазифалардан бири ҳисобланади.

Сўнгги йилларда замонавий тилшунослик ва терминшуносликда терминологик тизим, унинг таркибий қисмларини ўрганишга доир янгича ёндашув вужудга келди. Терминология ва маҳсус лексика масалалари билан шуғулланувчи тилшунослар бир неча ўн йиллардан буён мавжуд илмий адабиётлардаги тиббиёт терминологияси ва маҳсус бирликлари ҳолати, умуман, уларнинг луғат таркибидаги вазифаси ва ўрни борасида баҳс-мунозара олиб бормоқдалар. А.В.Осипов, Е.Н.Малыгина, С.А.Агаджанян, А.Н.Курдяшева, Г.А.Абрамова, Е.В.Пикалова тадқиқотларида тиббиёт лексикасининг турли қирралари ёритилган.

Қайд этиш керакки, тиббиётда микдор жиҳатдан, лотин тилидан ўзлашган терминлар доминант ҳисобланади. Тиббиётга оид янгиликлар, қасалликлар, дориларнинг номи неча асрлар давомида лотин-юнон тилида берилган ва бундан кейин ҳам шундай бўлиб қолади. Лотин тили “халқаро тиббиёт” тили деб тан олинган. Бу эса тиббий олимларнинг ҳамкорликда ишлашларига янада ёрдамлашади. Жуда қадим замонларда ҳозирги Италия худудидаги Аппенин ярим оролида Лация деган вилоят бўлиб, у ерда лотин қабиласи яшаган. Бу қабила босқинчилик урушлари вақтида бутун Европа, Африканинг шимолий қисми ва Ўрта ер денгизида яшовчи қабилаларга ўз ҳукмронлигини ўтказган. Босиб олинган ерларда яшовчи қабилаларни ўз тилини, яъни лотин тилини давлат тили деб қабул қилишга мажбур қилган. Биринчи бор тиббий атамалар йиғмасини эрамиздан олдинги бешинчи асрда яшаган тиббий аллома Буқрот (Гиппократ) ёзган. Кўп олимлар ўзларининг илмий ишларини лотин тилида ёзиб, илмий даражаларини ҳимоя қилганлар.

Ҳозирги кунда лотин тили ўлик тил бўлса-да, аммо барча шифокорлар учун бу тилни ўрганиш ва билиш жуда муҳим заруриятдир. Зоро, лотин тили бутун дунёда тиббиёт тили ҳисобланади. Тиббий терминларнинг аксарият қисми шу тилда эканлиги ҳамда улар байналмилал тизимни ташкил қилиши, дунёдаги барча тиб илми вакилларининг бир-бирларини осон тушунишига восита бўлиб хизмат қилади. Лотин тилининг умумжаҳон тиббиёт соҳасига таъсири жуда улкан бўлган бўлса ҳам, аммо шунга қарамасдан, шарқ тиббиёт олимларининг ҳам бу фанга қўшган ҳиссаси салмоқлидир. Шарқ ҳаким ва табибларнинг илмий асарларида қўлланган терминлар маълум маънода ўзбек халқ табобати атамаларининг, замонавий тиббиёт терминологиясининг шаклланишига асос бўлган дейишимиз мумкин.

Терминшунос Г.О.Винокурнинг ёзишича: «Терминлар «пайдо бўлмайди», балки уларга эхтиёж сезилганда «ўйлаб топилади», «ижод

қилинади». Дарҳақиқат, жамият, давр ва тиббиёт соҳасининг тараққийлашуви билан мазкур ўзгаришларни ўзида ифода этувчи терминларга эҳтиёж сезилди ҳамда улар «ижод қилинди». Ҳозирги кунда ҳам бу жараён давом этмоқда. Янгидан янги касалликлар кашф қилиниши билан уларга даъво чоралари изланмоқда. Мазкур ўзгаришлар нафақат тиббиётда, балки тилшуносликнинг ономасиология ҳамда лексикография соҳаларида ҳам ўз аксини топиб, уларни ҳам бойитиб бормоқда.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати :

1. С.Якубова, Ф.Тўлаганов. Русча-лотинча-ўзбекча медицина луғати. –Т., 1978.
2. Усмонхўжаев А., Нажмиддинов О., Муродова М. Мўжаз тиббий луғат: тиббий атамалар русча-ўзбекча луғати. –Т., 1992.
3. Шарқ хикоят ва ривоятлари. Биринчи китоб. (Нашрга тайёрловчи ва изоҳлар муаллифи Э.Очилов). – Тошкент, «Шарқ» нашриёт-матбаа акциядорлик компанияси Бос таҳририяти, 2015. – 525 б.
4. Эрназаров Т. Шифокор деонтологияси ва тиббий ахлоқ. (Электрон ресурс).

З-ШО'ВА.

ТИББИYOT TA'LIMIDA LINGVOKULTUROLOGIYA VA PSIXOLINGVISTIKANING AHAMIYATI HAMDA DOLZARBLIGI

Тиббиёт соҳасида перифразалар

Аҳмадова Умидахон Шавкат қизи*
Бозорова Гулмира Зайниддиновна†
Миржонов Носир Нумонович‡

10.5281/zenodo.5685561

Аннотация. Мақолада жамиятнинг муҳим бўғини хисобланган шифокор, ушбу соҳа вакиллари, шу соҳа билан боғлиқ терминларга нисбатан кўлланувчи перифрастик бирликлар нутқий мулоқотни бойитувчи, муомала алоқа-аралашувини таъминловчи асосий восита ҳисобланиши тиббий бирликлар мисолида асосланган.

Калит сўзлар: перифраза, нутқ, нутқий мулоқот, жамият, социал, муомала, маданият, касб, тил, тилшунослик, тиббий мулоқот, тақрор қўллаш

Тилда муқаддас туйғулар ўз ифодасини топар экан, ўзбек тилидаги ўзига хослик, миллийлик тиббиёт тилида ҳам ўзгариш ҳосил қилиб, касбий мулоқот жараёнида перифрастик бирликлардан фойдаланиш одат тусига айланмоқда. Дунёда турли-туман касблар, бир-биридан турфа ҳунарлар

** Бухоро давлат университети ўзбек тилшунослиги кафедраси ўқитувчиси, ф.ф.ф.д. (PhD) u.s.ahmadova@buxdu.uz

† Бухоро давлат университети ўзбек тилшунослиги кафедраси мустақил тадқиқотчиси; Бухоро давлат университети ўзбек тилшунослиги кафедраси мустақил тадқиқотчиси.

МУНДАРИЖА

Rasmiy ochilish. Tabriklar		
Hamidov O.H.	<i>Rasmiy ochilish</i>	6
Inoyatov A.Sh.	<i>Tibbiyat va til mushtarakligi</i>	8
Daminov M.I.	<i>Til va madaniyat</i>	9
Qahhorov O.S.	<i>Davlat tili - millatning tirik nafasi</i>	10
Xuseynova A.A.	<i>Soha lingvistikasini rivojlantirish – davr talabi</i>	11
Aslonova E.S.	<i>Государственный язык – неотъемлемая часть духовной национальной культуры государства</i>	12
Yalpi majlis ma’ruzaları		
Mengliyev B.R.	<i>Tilshunoslik samara bersin.</i>	15
Abuzalova M.Q.	<i>Lingvistika va tibbiyat hamkorligi ijtimoiy zarurat sifatida</i>	17
Чудакова В.П.	<i>Психология пациента и этика врача</i>	22
Ixtiyarova G.A.	<i>Ginekologik kasallikni ifodalovchi tibbiy terminlar talqini</i>	25
Myratbek B.Q.	<i>Professor Q.Jybanov уеңбектериндеgi сөзтапты negizderi (Q.Jybanov сөзтаптынындаг ‘ы leksikologiya məseleleri)</i>	27
Adilova S.A.	<i>Tilshunoslik va tibbiyat integratsiyasi (AQSHdagi ayrim universitetlar misolida)</i>	36
Rajabov D.Z.	<i>O’zbek tilini tadqiq etishda yangicha yondashuvlar</i>	40
1-sho‘ba. Tilshunoslikda til, shaxs, jamiyat munosabatlari tadqiqi muammolari va innovatsion g`oyalar tizimini shakllantirish istiqbollari		
Ahmedov B.Y.	<i>Rus va o’zbek tillarida so’zlarning o’zaro tobe bog’lanishi: boshqaruvin kategoriyasi</i>	42
Akhmedov A.R. Po’latova S.M.	<i>O’zbek shevalarini lingvo-geografik xaritalashtirish</i>	46
Adizova N.I.	<i>Leksik birliklarning milliy o’zlik ruhini ifodalashdagi roli (Erkin Vohidov dostonlari asosida)</i>	50
Elova D.Q.	<i>O’zbek tili milliy korpusi uchun so’zlashuv uslubiga xos so’zlarni teglash masalasiq oid</i>	55
Fayazova D.S.	<i>Methodological approach in teaching process</i>	61
Fayazova D.S. Shirinboyeva B.M.	<i>Empowering languageskills through modern methods</i>	65
Jo‘rayeva D.R. Qo’shayeva N.E.	<i>O‘quvchilar va aholi imloviy savodxonligini rivojlantirishning dolzarb masalalari</i>	68
Kurbanov A.M.	<i>Tasks of effective use of the uzbek language</i>	71
Mengliyev B.R. Hamroyeva Sh.M. Elova D.Q.	<i>Qirg’iz va yoqut tili avtomatik morfoligik tahlil vositalari tajribasidan</i>	75
Muxtorov E.M.	<i>Vrach kasbiy mahorati tuzilmasida kommunikativ kompetentlikning o’rnni</i>	79
Мұратбек Б.Қ. Саламат Э.С.	<i>Этнолингвистика – этностық болмыстық ұлттық тіл арқылы танып білу(Аймақтық лексика негізінде). Ethnolinguistics- knowledge of ethnic identity through the national language (based on regional vocabulary).</i>	84
Orifjonova F. Orifjonova M.	<i>Critically discussing student teachers' ideas</i>	88

<i>Ortiqova G. H.</i>	<i>Harakat tarzi shakllari va nutq</i>	93
<i>Saduaqas N.A. Ibragimov T.A.</i>	<i>Qazaq tilindegi дыбыс сәйкестиги туралы</i>	97
<i>Sayfullayeva R.R. Abuzalova M.Q.</i>	<i>Til – millat ma'naviyati va madaniyati takomilining bosh masalasi</i>	102
<i>Tosheva D.A.</i>	<i>The use of examples of folklore in the description of the person</i>	104
<i>To'yeva Z.N.</i>	<i>Bayon –o 'quvchining yozma nutqini tartibga solish vositasi</i>	111
<i>Salomova M.Z.</i>	<i>The role of teaching speaking through technology</i>	116
<i>Shoimqulova M.Sh.</i>	<i>The integration of technology into language teaching</i>	121
<i>Sharipova F. N.</i>	<i>Integrating technology in teaching listening skills</i>	125
2-sho'ba. O'zbek tili tibbiyat leksikografiyasini rivojlantirish ijtimoiy zaruriyat sifatida		
<i>Nazarova S. A.</i>	<i>So'z birikmasi – tibbiy atamalar "bunyodkori"</i>	131
<i>Nazarova D.G.</i>	<i>Lexicographic problems of the uzbek language</i>	136
<i>Rajabov D.Z.</i>	<i>Tibbiy birliliklarning elektron lug`atlari xususida</i>	139
<i>Sobirova D.R.</i>	<i>Qisqalik – samarali tibbiy reklama yaratishning muhim omili</i>	141
<i>Toirov G.I.</i>	<i>Shifokor nutqining lingvistik xususiyatlari</i>	146
<i>To'rayeva Sh.</i>	<i>So'z birikmasi tibbiy terminlar tizimida</i>	150
<i>Xamidova G.Y.</i>	<i>Особенности преподавания медицинской терминологии на уроках русского языка как иностранного</i>	153
<i>Xojiyeva M. Y.</i>	<i>Shaxsni tavsiflovchi so'z birikmalarining tibbiyotda qo'llanilishi</i>	157
<i>Yokubova Sh. Y.</i>	<i>Tibbiy matnlarda obyektli birikmalarining vogelanishi</i>	161
<i>Yuldasheva D.N. Chullieva G.T.</i>	<i>Тишина и тон звука как медицинский эфемизм</i>	164
<i>Navro'zova M.G.</i>	<i>Tibbiy birliklar tadqiqi</i>	172
3-sho'ba. Tibbiyat ta'limida lingvokulturologiya va psixolingvistikaning ahamiyati hamda dolzarbliji		
<i>Ahmadova U.Sh. Bozorova G.Z. Mirjonov N.N.</i>	<i>Tibbiyat sohasida perifrazalar</i>	174
<i>Абдуллина А.Б.</i>	<i>Мұқагали Мақатаев әңгімелеріндегі психологиязм Psychologism in the stories of Mukagali Makataev</i>	179
<i>Adizova Nigora Adizova Nodira</i>	<i>Alisher Navoiyning tibbiy qarashlari</i>	182
<i>Gafurova N.T. Hikmatov N.I.</i>	<i>Значение языка в развитии высшего образования</i>	185
<i>G'aybullayeva N.I.</i>	<i>Tibbiy lingvistik birliklar platformasining amaliy ahamiyati</i>	190
<i>Hayitov Sh.A.</i>	<i>Alisher Navoiy tib ilmi va tabiblar haqida</i>	195
<i>Haydarova N.A.</i>	<i>The importance of metaphors usage in medical discourse</i>	200
<i>Jumayeva M.</i>	<i>O'zbek xalq maqollarida tibbiy birliliklarning qo'llanilishi</i>	204
<i>Kobilova F.T.</i>	<i>The problems of research on methods of foreign filology teaching with innovative approach</i>	207
<i>Raximov M. M.</i>	<i>Linguotherapy as the method of treatment</i>	211
<i>Xalikova M.X. Teshayeva M.Sh.</i>	<i>Shoshiyning tibbiyat ilmiga bag'ishlangan "qonuni bositiy" asarida mavjud ayrim tibbiy atamalarining lingvistik tahlili</i>	214
<i>Niyozova M.F.</i>	<i>Davriy nashrlarda tibbiyotga oid tasviriy vositalarning</i>	218

	<i>qo'llanilishi</i>	
4-sho'ba. Tibbiy birliklarning lingvopoetik tadqiqi		
<i>Yusupova D.Y.</i>	<i>Tilshunoslikda evfemizm hodisasi talqini (H.Xudoyberdiyeva she'rlari asosida)</i>	222
<i>Kaliev E.M.</i>	<i>«Ант» драмалық дастанының тарихи және фольклорлық негізі Historical and folklore basis of the dramatic saga "The Oath"</i>	228
<i>Yuldasheva M.M.</i>	<i>Tibbiy pedagogik yo'nalish talabalarida milliy an'analar asosida bag'rikenglikni rivojlantirish</i>	232
5-sho'ba. Amaliy filologiyani rivojlantirish - davr talabi		
<i>Ashurbayeva R.Q.</i>	<i>Yosh avlodda tibbiy madaniyatni rivojlantirishda ona tili fanining ahamiyati</i>	237
<i>Istamova S. I.</i>	<i>Taqlid so'zlarning tibbiyatda qo'llanilishi</i>	241
<i>Qobilova A.B.</i>	<i>O'zbek va ingliz tili tibbiy perifrazalarining kognitiv-morfologik xususiyatlari</i>	245
<i>Toshtemirova S.</i>	<i>Tibbiyot lingvistikasi: vujudga kelishi, dolzarbligi, maqsad va vazifalari</i>	248